

Forfatter: Ewald, Johannes

Titel: Udrag fra Herr Panthakaks Historie og Meeninger

Citation: Ewald, Johannes: "Herr Panthakaks Historie og Meeninger", i Ewald, Johannes: *Herr Panthakaks Historie og Meeninger*, udg. af Johnny Kondrup , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, i samarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1988, s. 160. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-ewald01dkval-shoot-idm140540297004224/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Herr Panthakaks Historie og Meeninger

2. Den bedste verden

Den optimistiske rationalisme fik sin geniale talsmand i den tyske filosof Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716) – og sin myreflirtige systematiker i hans discipel Christian Wolff (1679-1754). Leibniz, der var en af de sidste universelle ånder: jurist, fysiker, matematiker, teolog, historiker, diplomat, hofmand, og altså filosof, havde i 1710 sammenfattet sin og tidens visdom i værket *Essai de Théodicée*, Forsøg på en Retfærdiggørelse af Gud.

At Gud skulle retfærdiggøres, beroede på den gamle, men evigt aktuelle konflikt mellem teologernes påstand om, at han er algod og almægtig, og ethvert menneskes erfaring af, at den verden, Gud har skabt, rummer både ondskab og lidelse.

Leibniz' spekulative udgangspunkt er, at denne verden består af uoverskueligt mange, indbyrdes forskellige væsener, de såkaldte monader. De findes på alle udviklingstrin, og overgangene imellem dem er uendeligt små. De laveste monader ligger i det rå stof, mens de højeste udgør menneskelige sjæle, og enhver højerestående monade organiserer et større eller mindre hierarki af lavere monader omkring sig. Den højeste, urmonaden, hvoraf alle de andre er fremgået, er Gud.

Hvorfor har Gud nu ikke i sin algodhed valgt at skabe en kombination af monader, som var fuldkommen, dvs. uden ondt? Almægtig som han også er, kunne han jo, på trods af menneskenes frie vilje, overskue verdens fremtid, og så kunne han vel også have skabt den anderledes, bedre? Omtrent således havde den franske filosof Pierre Bayle (1647-1706) spurgt, og det var ikke mindst foranlediget af ham, Leibniz udformede sin theodicé.

Leibniz besvarer Bayles spørgsmål ved at minde om, at Gud selv er fuldkommen, og skulle han have skabt en fuldkommen verden, ville den blot være blevet en gentagelse af ham selv. En verden forskellig fra Gud, en skabt verden, måtte nødvendigvis blive ufuldkommen. Eller m.a.o.: den måtte hvile på selve det metafysiske onde, at den ikke kunne optage hele Guds væsen i sig. Det metafysiske onde blev igen udgangspunktet for det moralske onde, som er skabningens mulighed for at begå onde eller syndige handlinger. Og som en konsekvens af det moralske onde – som syndens nødvendige straf – fulgte